

ПОНЯТТЯ ЕКОНОМІЧНИХ САНКЦІЙ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Ольшак М. В.

здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії першого курсу спеціальності 293 – Міжнародне право кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Міжнародний гуманітарний університет Науковий керівник: Андрійченко С. С. доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Міжнародний гуманітарний університет м. Одеса, Україна

В історичній ретроспективі економічні санкції позиціонували себе доволі часто як військовий інструмент проти держави, який автоматично діяв як об'ява війни чи були частиною військової операції. Прикладом тому можна навести конфлікт між Афінами та Мегарою в 432 р. до н. е. В наслідок підписаного Мегарського декрету передбачалася блокада товарів та портів для мегарських торговців. Така заборона імпорту де-факто сприяла згодом появи Пелопоннеської війни (431–404 рр. до н. е.) [6, с. 131].

З плином часу застосування економічних санкцій зазнало певних трансформацій, зокрема з'явилися нові види та способи економічного тиску на опонента. Зокрема, з розвитком судобудівництва та створення колоніальної системи найбільш привабливим засобом досягнення політичної та військової мети стало торговельне ембарго. Відомий приклад тому є континентальна блокада Англії з боку Франції в період Наполеонівської війни (1806–1813 рр.).

Тим не менш, економічні санкції так і залишались у більшості випадків одним з військових інструментаріїв ведення війни – після проходження етапу еволюції міжнародного права, а саме після страшних подій Першої світової війни, держави все ще залишали воєнні дії, як спосіб вирішення конфлікту. Ліга Націй, яка послужила прообразом Організації Об'єднаних Націй, не виключала військову силу, як спосіб вирішення конфлікту.

Відповідно до ч. 2 ст. 12 Статуту Ліги Націй всі члени Ліги погоджуються, що якщо між ними виникне суперечка, що може,

спричинити за собою розрив, то вони підпадають під третейський розгляд, або до розгляду Ради. Вони погоджуються ще, що вони ні в якому разі не повинні вдаватися до війни до закінчення тримісячного терміну після рішення третейських суддів або доповіді Ради.

Проте, несправедливо було б сказати, що Статут Ліги Націй не передбачував застосування економічних санкцій. Навпаки, випадки застосування економічних санкцій після I Світової Війни збільшились. Правовою підставою їх застосування стала ч. 1 ст. 16 Статуту Ліги Націй: «якщо Член Ліги вдається до війни, всупереч зобов'язанням, прийнятим у статтях 12, 13 або 15, то він *ipso facto* розглядається, як той, хто вчинив акт війни проти всіх інших Членів Ліги. Останні зобов'язуються негайно порвати з ним усі торговельні або фінансові відносини, заборонити всі зносини між своїми громадянами держави, що порушила Статут, і припинити всякі фінансові, торговельні або особисті стосунки між громадянами цієї держави і громадянами будь-якої іншої держави, чи є вона Членом Ліги чи ні» [2].

Тільки після Другої Світової війни учасниками Статуту ООН було засуджено воєнні агресії, та інші дії які призводять до загрози миру та безпеки, а економічні санкції почали носити характер інструменту невійськового, політичного впливу та подолання конфлікту.

Аналізуючи вищезазначене, можна сказати, що економічні санкції почали носити собою характер постійного явища, а їх застосування набуло стабільного застосування. Попри стабільне та часте застосування економічних санкцій у XXI столітті, важко говорити про об'єктивне та єдине поняття такого широкого та багатогранного поняття «економічні санкції». Тому важливо визначити ознаки і риси такого явища, яке б стисло та максимально точно сформулювало зміст зазначеного поняття, його суть та правову природу.

Отже, Статут ООН а також інші міжнародно-правові акти не надають чіткого розуміння санкцій, проте дають зрозуміти, що санкції є заходами не зв'язаними з використанням збройних сил метою яких є розрив економічних, дипломатичних, транспортних зв'язків. На міжнародно-правовому рівні існують певні прогалини та неточності в запровадженні механізму застосування економічних санкцій, що є предметом подальшого дослідження [2].

В законодавстві Сполучених Штатів розуміють санкції, як інструмент проти держав та груп, такі як: терористи, торговці наркотиками. Санкції можуть бути індивідуальними, або загальними з використанням блокування активів та торгових обмежень задля досягнення цілей зовнішньої політики та національної безпеки.

Крім того, у відомому федеральному законі Сполучених Штатів про протидію противникам Америки за допомогою санкцій (*caatsa*) від

2017 року також чітка дефініція санкції відсутня. Проте чітко зазначено на кого та які саме економічні санкції накладаються.

Так само в українському законодавстві не дається чіткого розуміння санкції. Натомість в Законі України «Про санкції» зазначається, що санкції можуть застосовуватися з боку України по відношенню до іноземної держави, іноземної юридичної особи, юридичної особи, яка знаходиться під контролем іноземної юридичної особи чи фізичної особи нерезидента, іноземців, осіб без громадянства, а також суб'єктів, які здійснюють терористичну діяльність [3]. Таку саму термінологію можна знайти також у розпорядженнях Кабінету Міністрів України «Про внесення пропозицій щодо застосування та скасування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» [4].

У своєму дослідженні Абдуллаєв Р.А. визначив, що санкції необхідно розглядати як заходи примусу до держави-порушниці, які настають у разі, якщо така держава відмовляється добровільно нести міжнародно-правову відповідальність, або несла її не повною мірою. При цьому санкції виступають заходом примусу держави-порушниці до правомірної поведінки та міжнародно-правової відповідальності [5, с. 35].

К.М. Левандовські та А.В. Левандовські зазначають, що сучасна доктрина трактує економічні санкції як інструмент примусу до зміни поведінки держави-об'єкта санкцій, що приймає форму відмови від доведення розпочатого правопорушення. Тим самим відбувається спроба відійти від колишнього сприйняття економічних санкцій як складової частини військового інструменту [6, с. 135].

Василенко В.А. позначає, що це дозволенні міжнародним правом та такі, що мають процесуальний характер примусових заходів, які застосовуються суб'єктами міжнародного права для охорони та підтримки міжнародного правопорядку у випадку, якщо суб'єкт-правопорушник відмовляється зупинити міжнародне правопорушення [7, с. 38].

Зазначенні поняття терміну економічні санкції головним чином схожі своїми рисами та ознаками, проте не є рівнозначними.

Неоднозначність терміну економічні санкції, все ще залишається під питанням, оскільки держави, як правило трактують поняття за своїм розумінням. Важливо, що сама ідея економічних санкцій зрозуміла для учасників міжнародних правовідносин, це – несприятливі економічні умови для держави, на яку такі санкції накладаються.

Серед головних ознак та характеристик більшість вчених зазначають, що санкції є самостійним інструментом, який примусовими заходами направлено саме на правопорушника та ставить собі за мету зупинити неправомірну дію. Серед правопорушників можуть бути як і суб'єкти

міжнародного права, так і конкретні особи. Застосовувати санкції можуть суб'єкти міжнародного права, серед яких: держави та міжнародні урядові організації.

Отже, Статут ООН а також інші міжнародно-правові акти не надають чіткого розуміння санкцій, проте дають зрозуміти, що санкції є заходами не зв'язаними з використанням збройних сил, метою яких є розрив економічних, дипломатичних, транспортних зв'язків. На міжнародно-правовому рівні існують певні прогалини та неточності в запровадженні механізму застосування економічних санкцій, що є предметом подальшого дослідження.

Література:

1. Статут Ліги Націй, прийнятий 10.01.1920 р. URL: https://yuristonline.org/publ/istoricheskie_dokumenty_istorichni_dokumenti/statut_ligi_nacij_ustav_ligi_nacij/2-1-0-1227

2. Статут Організації Об'єднаних Націй прийнятий 26 червня 1945 р., URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf

3. Закон України «Про санкції» прийнятий Верховною Радою України від 31.03.2023 р., № 1644-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18#Text>

4. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2022 р. № 767-р «Про внесення пропозицій щодо застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennia-propozytzii-shchodo-zastosuvannia-personalnykh-spetsialnykh-ekonomichnykh-ta-inshykh-obmezhuvalnykh-zakhodiv-sanktsii-i300822-767>

5. Абдуллаєв Р.А. Правове регулювання санкцій у праві Європейського Союзу. Одеса, 2022. С. 35.

6. К.М. Левандовські, А.В. Левандовські Економічні санкції в міжнародному публічному праві. Частина I : Історико-правовий огляд. *Правова держава*. 2018. Вип. 29. С. 131–135.

7. Василенко В.А. Международно-правовые санкции. Київ : Головне видавництво «Вища школа», 1982. С. 38.